

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แรงงานนอกระบบ เป็นแรงงานกลุ่มที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจขั้นพื้นฐาน ตามข้อมูลแรงงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทยมีกำลังแรงงาน 34.44 ล้านคน และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ได้ประเมินจำนวนแรงงานนอกระบบว่ามีจำนวนไม่น้อยกว่า 20 ล้านคน โดยแบ่งเป็นแรงงานภาคเกษตร ภาคการผลิต และภาคการบริการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ประเมินว่ามีแรงงานภาคเกษตรกร จำนวน 17 ล้านคน ซึ่งแรงงานนอกระบบเหล่านี้ไม่ได้รับการคุ้มครองจากราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานอีกหลายฉบับ ขาดการคุ้มครองเรื่องความปลอดภัยในการทำงานไม่ได้รับการพัฒนาฝีมือแรงงาน และขาดหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจ อันเป็นผลพวงจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผน 1-7 (พ.ศ. 2504 - 2539) ที่ขาดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี (ตารางที่ 1 จำนวนประชากรจำแนกตามสถานภาพแรงงาน และกำลังแรงงาน)

นับแต่ประเทศไทยได้ดำเนินการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 - 7 (พ.ศ. 2504 - 2539) เป็นต้นมา แต่ละแผนมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ แก้ไขปัญหาความยากจน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง และเป็นธรรม ซึ่งแม้ว่าผลการดำเนินการที่ผ่านมาจะยกระดับรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีได้สูงขึ้นก็จริง แต่การกระจายรายได้กลับไม่ครอบคลุม ซึ่งแสดงว่าคนจนก็ยังจนอยู่และมีปริมาณเพิ่มขึ้นกว่าเดิมจะมีคนรวยขึ้นเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ในลักษณะ "รวยกระจุก จนกระจาย"

สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากว่าแนวคิดการพัฒนาแบบเดิมตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จนกระทั่งสิ้นสุดแผนฯ 7 รัฐบาลให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตเป็นหลัก โดยเชื่อว่าการพัฒนาเศรษฐกิจให้ขยายตัวสูงขึ้น จะนำมาซึ่งความร่ำรวยหรือความมั่งคั่งของคนในประเทศ ซึ่งแนวทางพัฒนาตามแนวคิดดังกล่าวก็คือ ให้รัฐลงทุนพัฒนาบริการโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการลงทุนภายในประเทศ มีการผลิตสินค้าและบริการให้ขายภายในประเทศและส่งออกในปริมาณมาก โดยอาศัยความได้เปรียบของแรงงานราคาถูก

และใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ทั้งภูเขา แร่ธาตุ ทรัพยากรป่าไม้เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต

ผลการพัฒนาที่เกิดขึ้น ทำให้เศรษฐกิจของประเทศสามารถขยายตัวอยู่ในระดับสูงมากอย่างต่อเนื่อง มีบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมเจริญขึ้นมาก เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุข รายได้ประชาชาติที่สูงขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาด้านอื่น ๆ ตามมา แต่ในทางกลับกัน ทรัพยากรธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์เกิดการสูญเสีย ทำให้เกิดปัญหาที่คาดไม่ถึงตามมาอย่างมากมาย เช่น ปัญหาทางด้านสังคม วิถีชีวิตของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไป ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติของคนในสังคม กลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของประเทศที่ยากที่จะแก้ไข ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยในสังคมเป็นอย่างมาก

ต่อมาแนวคิดได้เปลี่ยนแปลงไป ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดในการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยหันมามีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะคนเท่านั้นที่จะเป็นผู้รับผลประโยชน์และผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือในการพัฒนาให้คนมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมหรือแบบบูรณาการ ไม่แยกส่วนอีกต่อไป จึงต้องพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อม เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนจบคือ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมติดตามตรวจสอบ

แก่นหรือหัวใจสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) จึงเกิดจากผลการระดมความคิดเห็นของตัวแทนคนไทยทั่วประเทศ ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันให้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ พร้อมทั้งเน้น “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และให้ความสำคัญกับการพัฒนาในทุกด้านที่มุ่งสู่ “คุณภาพ” เพื่อนำมาซึ่ง “การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทยทุกคน” และเพื่อให้บรรลุผลดังกล่าว จึงต้องสร้างสังคมที่พึงปรารถนาให้เกิดขึ้นในระยะยาวภายใน 20 ปีข้างหน้าใน 3 ด้านคือ เป็นสังคมแห่งคุณภาพ เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เป็นสังคมแห่งความเอื้ออาทรและสมานฉันท์

โลกในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นยุคแห่งเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร เป็นโลกที่ไร้พรมแดน มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในทุก ๆ ด้าน สังคมที่เคยแบ่งแยกทางชนชั้นกลายมาเป็นสังคมที่แบ่งแยกทางดิจิทัล ผู้ที่เข้าถึงและสามารถควบคุมเทคโนโลยีดิจิทัลได้ จะเป็นชนชั้นที่ได้เปรียบ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านบริหารจัดการอย่างมากในทุกประเทศ เพื่อให้มีความ

ได้เปรียบในการแข่งขัน ผู้ที่อ่อนแอก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้สภาวะการแข่งขันที่รุนแรงในปัจจุบัน

ด้วยเหตุดังกล่าว ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2545 ประเทศไทยจึงมีความจำเป็นต้องปฏิรูประบบราชการ จากระบบเดิมที่เป็นองค์กรที่ใหญ่โต เทอะทะ อู้ยอ้าย [Bureaucracy] รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง มีสายการบังคับบัญชาที่ยาว [Long line command] มีระบบบริหารจัดการแบบจากบนสู่ล่าง [Top Down] โดยการจัดรูปแบบบริหารจัดการกระทรวง ทบวง กรมใหม่ จัดบทบาทภารกิจใหม่ จากเดิม 13 กระทรวง 1 ทบวง เป็น 20 กระทรวง เพื่อให้สายการบังคับบัญชาที่สั้น ลดขั้นตอนการให้บริการลง และเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นที่ยอมรับ [Satisfaction] ของประชาชนในชาติ ให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกยุคโลกาภิวัตน์

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งแต่เดิมจัดอยู่ในกลุ่มกระทรวงทางด้านสังคม ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นกระทรวงแรงงานในปัจจุบัน และได้มีการปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจใหม่ให้เป็นกระทรวงทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อยกระดับการบริหารและให้บริการประชาชนด้วยการพัฒนาระบบบริหารจัดการงานภาครัฐตามแนวทางวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ดังวิสัยทัศน์ที่ว่า "จะเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศ มุ่งเน้นให้แรงงานเป็นแรงงานที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะส่งเสริมและสนับสนุนขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เกื้อหนุนกันในชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี"

ในปัจจุบัน มีการประกอบอาชีพในหลาย ๆ ภาค ทั้งทางภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม ด้านการค้าและบริการ ทำให้มีความต้องการแรงงานรับจ้างที่จะนำมาใช้ในการผลิตเพิ่มขึ้น ซึ่งแรงงานเหล่านี้มีความจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครอง ได้รับการดูแลให้มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้มีความพร้อมที่จะทำงานให้แก่นายจ้างหรือผู้ประกอบการ ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงเป็นที่มาของ "การคุ้มครองแรงงาน" ซึ่งไม่ว่าจะออกมาเป็นพระราชบัญญัติประกาศหรือกฎกระทรวงก็ตาม วัตถุประสงค์คือต้องการให้แรงงานได้รับการคุ้มครองให้มีค่าจ้าง มีสวัสดิการ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่ดี มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ มีรายได้ที่เหมาะสมพอที่จะเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ จึงมีกฎหมาย ประกาศ พระราชบัญญัติและกฎกระทรวง ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานตราออกมาหลายฉบับ นานาอารยประเทศก็จะให้การยอมรับในฐานะที่รัฐบาลไทยได้ดูแลแรงงานในประเทศอย่างเท่าเทียมกันตามหลักสิทธิมนุษยชน และจะเป็นประโยชน์ในการขยายความสัมพันธ์ทางการค้า โดยไม่ต้องถูกกีดกันจากมาตรการที่ไม่ใช่ภาษี [Non - tariff Barried] ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วมักจะนำมาตรฐานแรงงานมาใช้เป็นข้ออ้างกับประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่มีการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกันใน

มาตรฐานแรงงาน และยังมีกรใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม เช่น ทำงานอย่างไม่มีวันหยุด ไม่มีสวัสดิการ ไม่มีวันลาพักผ่อนหรือมีก็ไม่ได้รับค่าจ้าง เป็นต้น

นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ [International Labour Organization : ILO] และจากความก้าวหน้าของภาคอุตสาหกรรมหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-3 ทำให้ภาครัฐได้ออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานที่มีผลในทางปฏิบัติทั่วประเทศ คือ ประกาศของกระทรวงมหาดไทย เรื่องการคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2516 และได้ปรับปรุงแก้ไขมาโดยตลอด จากการที่บังคับใช้กฎหมายมา 30 ปี พบว่ามีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานที่สำคัญคือ การหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามกฎหมายในเรื่องอัตราค่าจ้าง สวัสดิการ และการเลิกจ้างอย่างไม่เป็นธรรม การไม่ยอมจ่ายค่าทดแทน ค่าชดเชย ให้แก่ลูกจ้างที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยจากการทำงาน (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2545) ทำให้มีปัญหาการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากนายจ้าง และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดศาลแรงงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ลูกจ้างที่ประสบปัญหาดังกล่าว

ในส่วนของแรงงานนอกระบบ เช่น ภาคการเกษตร แรงงานที่รับงานไปทำที่บ้าน X กลับไม่ได้รับการคุ้มครอง แม้ว่าจะมีการเรียกร้องจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เพราะความแตกต่างในเรื่องอัตราค่าจ้าง ตลอดจนสวัสดิการ ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกภาคการเกษตรในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่ได้รับการสนองตอบจากภาครัฐมาเป็นเวลานาน ทั้งนี้เพราะงานนอกระบบ แรงงานภาคการเกษตรเป็นงานตามฤดูกาลหรือมีผู้ว่าจ้าง ไม่สามารถจ้างในระยะยาวและต่อเนื่องได้ ทำให้กฎหมายคุ้มครองแรงงานที่กำหนดให้ใช้เฉพาะในกิจการที่มีการจ้างงานแบบประจำและต่อเนื่อง ไม่สามารถให้การคุ้มครองได้

จากการขยายตัวของการจ้างงานภาคการเกษตร โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2546 คาดว่าจะมีการจ้างงานภาคเกษตรถึง 13.8 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 41.3 ของการจ้างงานทั้งหมด เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2545 เกือบหนึ่งแสนคน เนื่องจากผลผลิตพืชหลักมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเกือบทุกชนิด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2546) แต่จากสภาพเกษตรกรและแรงงานรับจ้างภาคเกษตรส่วนใหญ่ทำงานเกือบตลอดทั้งปี ไม่มีวันหยุด ผลคือ เกษตรกรขาดโอกาสในการฝึกอบรมพัฒนาความรู้ อีกทั้งต้องทำงานอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ แม้ว่าจะมีอุปกรณ์ป้องกันภัยอันตรายก็ไม่ได้มาตรฐานหรือไม่นิยมนำมาใช้เนื่องจากไม่สะดวกต่อการทำงาน ไม่มีสวัสดิการ จึงไม่เป็นไปตามมาตรฐานแรงงานตามหลักเกณฑ์ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2545)

เนื่องจากกระแสการเรียกร้องให้มีการคุ้มครองแรงงานอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้กระทรวงแรงงานได้มีการศึกษาและเตรียมการ เพื่อให้การคุ้มครองแรงงานภาคการเกษตรอย่างต่อเนื่อง จนในเดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2545 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบร่างกฎกระทรวงว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานในงานเกษตรกรรมและร่างกฎกระทรวงว่าด้วย การกำหนดมาตรฐานในการทำงานเกี่ยวกับการตรวจการบันทึก การแจ้งและรายงานเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของลูกจ้าง ทั้งนี้ เพื่อให้ลูกจ้างในงานเกษตรกรรมได้รับสิทธิประโยชน์ และการคุ้มครองที่เหมาะสมกับสภาพการทำงาน และเพื่อกำหนดมาตรฐานให้นายจ้างดำเนินการในการบริหารและจัดการด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน จากผลดังกล่าวทำให้แรงงานภาคการเกษตรและเกษตรกรได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ในบางมาตรา โดยคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างในงานเกษตรกรรมที่มีลูกจ้างน้อยกว่า 10 คน ในเรื่องวันลาป่วยโดยได้รับค่าจ้าง การกำหนดอายุขั้นต่ำสำหรับแรงงานเด็กสำหรับงานเกษตรกรรมที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปจะได้รับการคุ้มครองสิทธิในเรื่องวันหยุดพักผ่อน วันลาป่วยโดยได้รับค่าจ้าง การกำหนดอายุขั้นต่ำสำหรับแรงงานเด็กเข้าทำงานและสวัสดิการ โดยผู้ประกอบการภาคการเกษตรต้องจัดให้มีการตรวจสุขภาพลูกจ้างอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และมีแพทย์หรือพยาบาลประจำสถานประกอบการด้วย (ประกาย กิจธิคุณ, 2546)

ในส่วนของแรงงานผู้รับไปทำงานที่บ้าน ก็ได้มีกระแสการเรียกร้องให้ภาครัฐจัดให้มีการคุ้มครองแรงงาน และให้จัดสวัสดิการในด้านต่าง ๆ มาโดยตลอด ล่าสุดนี้กระทรวงแรงงานได้ดำเนินการยกร่างกฎกระทรวงออกมา 2 ฉบับ ได้แก่ กฎกระทรวงเพื่อคุ้มครองแรงงานผู้รับงานไปทำที่บ้าน และกฎกระทรวงเพื่อคุ้มครองแรงงานภาคการเกษตร ซึ่งได้ผ่านที่ประชุมคณะรัฐมนตรีไปแล้วทั้ง 2 ฉบับ แต่ยังไม่ได้ประกาศใช้

ต่อมา มูลนิธิเพื่อการพัฒนาแรงงานและอาชีพหรือเครือข่ายแรงงานนอกระบบ ได้พิจารณาเห็นว่ากฎกระทรวงทั้ง 2 ฉบับ มีข้อจำกัดในการคุ้มครองให้ครอบคลุมแก่แรงงานทั้ง 2 กลุ่ม โดยคณะทำงานด้านกฎหมายของศูนย์ศึกษาและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน จึงได้ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน พ.ศ. เนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวให้มีการขยายการคุ้มครองแรงงาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 และได้นำเสนอให้คณะกรรมการการแรงงาน สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเมื่อเดือน มิถุนายน 2546 ซึ่งต่อมาคณะกรรมการการแรงงานได้พิจารณาแล้ว เห็นควรให้มีการนำร่างกฎกระทรวง 2 ฉบับ และร่างของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาแรงงานและอาชีพ ทำการประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน แรงงานภาคเกษตร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันสร้างกระบวนการและกรอบแนวคิดการสร้างงานและการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ ระดมความคิดเห็นและข้อ

เสนอแนะที่ร่างกฎกระทรวงของกระทรวงแรงงานครอบคลุมไปไม่ถึง และอาจจะมีปัญหาในทางปฏิบัติ

กล่าวโดยสรุปแรงงานนอกระบบจึงเป็นแรงงานกลุ่มที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานของประเทศ มีการกระจายอยู่ทั่วประเทศทั้งแรงงานภาคการเกษตร แรงงานผู้รับงานไปทำที่บ้านและผู้ทำงานอยู่ที่บ้าน ไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน และกฎหมายประกันสังคม ถูกเอารัดเอาเปรียบจากสภาพการจ้าง ไม่ได้รับการพัฒนาฝีมือแรงงาน ขาดการคุ้มครองเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน และขาดหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงทำให้ผู้ศึกษาต้องการทราบถึงคุณภาพชีวิตและความต้องการของแรงงานนอกระบบ และแรงงานภาคการเกษตรในเขตพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้ศึกษารับผิดชอบในเรื่องแรงงาน และจะได้นำผลการศึกษาวិจัยในครั้งนี้ เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการนำเสนอต่อรัฐบาล องค์กรเอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการความคุ้มครองด้านแรงงานของแรงงานนอกระบบ ในจังหวัดกาฬสินธุ์

2.2 เพื่อนำผลการศึกษาในครั้งนี้ เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการนำเสนอต่อรัฐบาล องค์กรเอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาต่อไป

3. ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ จะทำการศึกษาแรงงานนอกระบบ ผู้รับงานไปทำที่บ้าน แรงงานภาคเกษตร กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มเกษตรกร ในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 300 คน

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

4.1 เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาแรงงานนอกระบบ แรงงานที่รับงานไปทำที่บ้าน แรงงานภาคเกษตร

4.2 เพื่อใช้เป็นข้อมูลเพื่อพิจารณาในการจัดทำร่างกฎหมาย ประกาศหรือกฎกระทรวงต่อไป

4.3 เพื่อใช้เป็นเอกสารอ้างอิงในการศึกษา ค้นคว้า วิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

5. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

"คุณภาพชีวิต"	หมายความว่า	การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นของบุคคลหรือเป็นความต้องการพื้นฐานขั้นต่ำที่ควรจะมีหรือที่ควรจะเป็น เพื่อให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติสุขพอสมควรในสังคมหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ
"แรงงานนอกระบบ"	หมายความว่า	แรงงานที่ไม่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541, พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานทุกฉบับ
"ผู้รับงานไปทำที่บ้าน"	หมายความว่า	ผู้ซึ่งตกลงทำงานที่รับไปทำที่บ้านให้ผู้ว่าจ้าง โดยรับค่าตอบแทน อันเป็นการทำงานด้วยตนเองโดยมีการช่วยเหลือของสมาชิกในครอบครัวด้วยหรือไม่ก็ได้ และหมายความรวมถึงสมาชิกในครอบครัวที่มาช่วยทำงาน และมีผู้ใช้ประกอบอาชีพอิสระ
"งานที่รับไปทำที่บ้าน"	หมายความว่า	งานที่ผู้รับงานไปทำที่บ้านทำให้ผู้ว่าจ้างตามที่ผู้ว่าจ้างกำหนดโดยรับค่าตอบแทน อาจทำที่บ้านตนเองหรือเคหสถานอื่นใดที่มีใช้สถานที่ของผู้ว่าจ้าง หรือที่อยู่ในความควบคุมของผู้ว่าจ้าง โดยไม่คำนึงว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้จัดหาวัสดุหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน ลักษณะของงานมีทั้งการผลิต การบริการหรือการดำเนินการใดที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของกระบวนการผลิตสินค้า หรือบริการหรืองานที่ทำ และหมายความรวมถึงสัญญาใด ๆ ที่

ผู้ว่าจ้างเป็นผู้ขายหรือจัดหาวัสดุหรือสิ่งของอื่น หรือสิ่งที่ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานให้แก่ผู้รับงานไปทำที่บ้านทำในการผลิต และสัญญาว่าจะซื้อผลิตภัณฑ์หรือชิ้นงานที่ได้จากกระบวนการผลิตหรือสัญญา หรือดำเนินการลักษณะอื่น ๆ ในทำนองเดียวกัน

"งานเกษตรกรรม"	หมายความว่า	งานเพาะปลูก งานประมง งานป่าไม้ งานเลี้ยงสัตว์ งานทำนาเกลือ ซึ่งมีได้ใช้ลูกจ้างตลอดปี และไม่ม้งานในลักษณะอื่นรวมอยู่ด้วย
"ค่าตอบแทน"	หมายความว่า	เงินที่ผู้ว่าจ้างเป็นผู้ตกลงจ่ายให้แก่ผู้รับงานไปทำที่บ้านเป็นการตอบแทนที่ทำการงานให้

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทนี้ เป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ทฤษฎี แนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต ความต้องการ ความพึงพอใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานความต้องการของบุคคล ซึ่งในที่นี้หมายความถึง แรงงานนอกระบบ ผู้รับงานไปทำที่บ้าน แรงงานภาคเกษตร

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

1.1 ความหมาย

คุณภาพชีวิต [Quality of life] เป็นแนวคิดที่มีความเป็นนามธรรมสูงมาก นักวิชาการจากสาขาวิชาต่าง ๆ ได้ให้คำนิยามไว้มากมาย มีทั้งส่วนที่เหมือน ๆ กันและแตกต่างกัน ดังจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

อนุชาติ พวงสำลี และ อรทัย อาจจำ ได้รวบรวมแนวคิดไว้มากมาย แต่ขอนำเสนอเพียงบางส่วน ดังนี้

Wegner [1984] ได้เสนอคำนิยามออกมาในรายละเอียด 3 มิติ คือ ความสามารถในการกระทำ การรับรู้และอาการต่าง ๆ ซึ่งแตกออกเป็น เรื่องย่อยคือ ภารกิจประจำวัน การปฏิบัติกิจกรรมทางด้านสังคม การใช้สติปัญญา อารมณ์ และความรู้สึก สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางด้านสุขภาพ ความเป็นอยู่ที่ดี ความพึงพอใจในชีวิต อย่างไรก็ตามหากวิเคราะห์เชิงคุณภาพชีวิตให้ลึกลงไปในด้านสุขภาพคงเป็นประโยชน์หากมองใน 2 มิติคือ เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ในเชิงปริมาณระบุถึงเรื่องของการมีชีวิตยืนยาว อัตราการตาย เป็นต้น

George and Bereson [1980] ได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิตว่า หมายถึง มิติของการมีชีวิตที่ดี ประกอบด้วยความสุข ความพอใจในชีวิต ความนับถือตนเอง สุขภาพและสภาพการทำงานของร่างกาย สภาวะทางเศรษฐกิจที่ดี

สุธน โพธิ์เอี่ยม ได้รวบรวมความหมายคุณภาพชีวิตไว้ และขอนำเสนอเพียงบางส่วนดังนี้

Jackle, M.J. [1974] กล่าวว่าคุณภาพชีวิตหมายถึง ความพึงพอใจที่บุคคลได้ ภารกิจของเขา เป็นสิ่งที่แต่ละบุคคลรับรู้เกี่ยวกับชีวิตของเขาว่าเป็นสิ่งที่มีความหมาย

Sharon Wallace [1974:6] กล่าวว่าคุณภาพชีวิตหมายถึง สภาพทั้งหลาย ซึ่งนำมาซึ่งความพึงพอใจแก่บุคคลทั้งด้านร่างกายและจิตใจช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ

สุทธิลักษณ์ สุนทรโรตม ได้รวบรวมความหมายคุณภาพชีวิตของนักวิชาการไว้ และขอนำเสนอเพียงบางส่วนดังนี้

Dalkey [1968] อธิบายเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต [Quality of life] ว่ามีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า "ความสุข" "ความผาสุก" และคำอื่น ๆ ในทำนองนั้น เนื่องจากความหมายของคำว่า คุณภาพชีวิตยังคลุมเครือ Dalkey ได้เสนอแนวทางในการสรุปความหมายกว้าง ๆ ของคุณภาพชีวิต โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. คุณภาพชีวิตในแง่วัตถุ เช่น รายได้ ภัย ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม
2. คุณภาพชีวิตในแง่ของจิตใจ เช่น ความพึงพอใจในการทำงาน ความพึงพอใจในสถานภาพทางสังคม ระดับของความกระตือรือร้นในการทำงานหรือกิจกรรมอื่นในแต่ละวัน
3. คุณภาพชีวิตในแง่ของความรู้สึกนึกคิดโดยรวมทั้งหมด เช่น ความรู้สึกมีความสุข ความทุกข์ หรือความวิตกกังวลต่าง ๆ ความคิดในการฆ่าตัวตายความคิดที่เกี่ยวกับอนาคตในแง่ดี ๆ ฯลฯ

Dalkey With Rourke [1971] คุณภาพชีวิต หมายถึง ทัศนคติของบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ในด้านความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในชีวิตของตน รวมถึงความสุขสบายหรือความทุกข์ต่าง ๆ

สำหรับนักวิชาการไทยได้ให้คำนิยามไว้ดังต่อไปนี้

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพชีวิต คือ คุณสมบัติของชีวิตที่เป็นอยู่ ดี มีส่วนร่วมเกื้อกูลซึ่งกันและกันกับสังคมและธรรมชาติแวดล้อม และสามารถพัฒนาตัวเองให้เจริญงอกงามมีความสุขและอิสระภาพที่สมบูรณ์

นิพนธ์ คันธเสวี (2525) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพชีวิตคือ ระดับการดำรงชีพของมนุษย์ตามองค์ประกอบของชีวิตอันได้แก่ ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิดและจิตใจ

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพชีวิต คือ การดำรงชีพของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมกับความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง

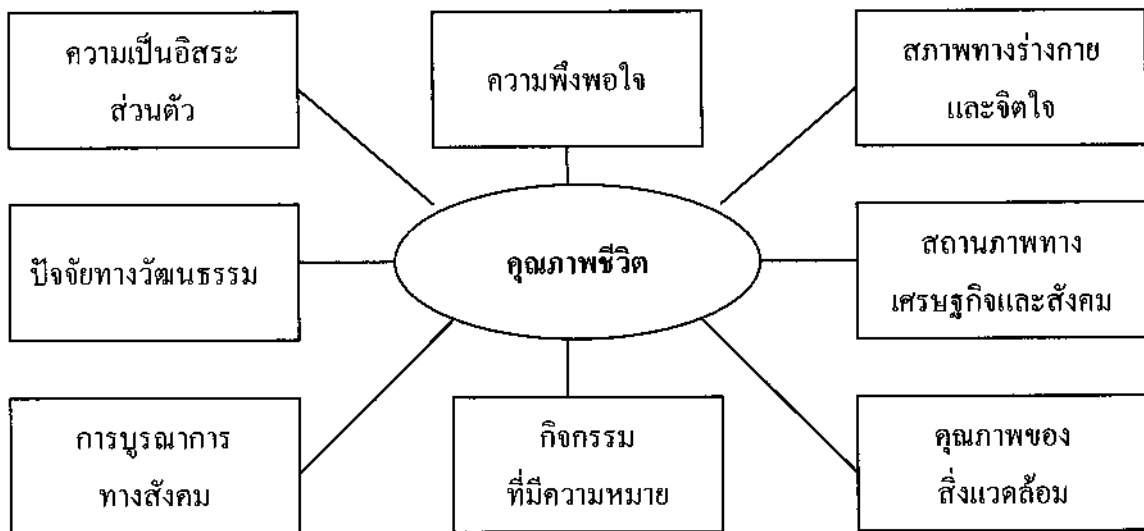
สิปปนนท์ เกตุทัต ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพชีวิต คือ ชีวิตมีความสุขชีวิตที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และสามารถปรับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตนเอง โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและสังคม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น กล่าวคือ เรียนรู้ธรรมชาติจนปรับตัวและธรรมชาติให้เข้ากัน โดยไม่เบียดเบียนกัน

สุพรรณณี ไชยอำพร และ สนิท สมัครการ (2535 ;7) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพชีวิต คือ ชีวิตที่มีความสุขพอสมควรทั้งกายและจิตใจ ความสุขกาย คือ ได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานอย่างเพียงพอ เช่น ได้รับการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนจากครอบครัวเป็นอย่างดี พอสุขภาพอนามัยแข็งแรง ศึกษาดี อาชีพการงานดี โอกาสเลื่อนฐานะตามความเหมาะสม มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีโอกาสแสวงหาความบันเทิงรื่นเริงใจตามสมควร ส่วนความสุขใจคือ การหล่อหลอมปัจจัยทางด้านความเชื่อ ค่านิยม ศิลธรรม จริยธรรม ให้เกิดความสมดุลย์

อัจฉรา นวจินดา และ ขจิรส ภิรมย์ธรรมศิริ ได้สรุปค่านิยมของคุณภาพชีวิตไว้ว่า คือ ความพึงพอใจของบุคคลที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเพียงพอให้เกิดความมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

1.2 องค์ประกอบและการวัดคุณภาพชีวิต

จาก Conceptual model ของ Beverley Hughes คุณภาพชีวิตประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

Hugh ได้ให้ตัวอย่างของการให้นิยามปฏิบัติของแต่ละปัจจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นอิสระส่วนตัว คือ ทางเลือก การตัดสินใจ การควบคุม และความเป็นส่วนตัว
2. ปัจจัยทางวัฒนธรรม คือ อายุ เพศ ชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา
3. การบูรณาการทางสังคม คือ เครือข่ายทางสังคม (ซึ่งประกอบด้วย การติดต่อกับครอบครัว การติดต่อทางสังคม การติดต่อในแง่สนับสนุน) บทบาทสังคม (ซึ่งประกอบด้วย การรักษาบทบาทเดิม การรับเอาบทบาทใหม่) สิทธิและความรับผิดชอบทางสังคม (ซึ่งได้แก่ การให้สิทธิและความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง การมีส่วนร่วมในชุมชน)
4. กิจกรรมที่มีความหมาย คือ กิจกรรมประจำวัน การนัดหมาย การสนทนา ความสนใจ
5. คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คือ ความอบอุ่น ความสบาย ความมั่นคง พื้นที่ในแง่ส่วนบุคคล การตกแต่ง เครื่องอำนวยความสะดวก ความเป็นปกติและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ
6. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม คือ รายได้ อาชีพในอดีต การเป็นเจ้าของสิ่งของ บ้านที่อยู่อาศัย มาตรฐานการครองชีพ โภชนาการ
7. สภาพทางร่างกายและจิตใจ คือ สุขภาพทางกาย ความทุกข์ทรมาน ความสามารถตามหน้าที่ การพึ่งพาอาศัยผู้อื่น
8. ความพึงพอใจ ได้แก่ ความพึงพอใจในชีวิต ความสมดุลในความรู้สึก สุขภาพทางจิตวิทยา การมองภาพตนเองในทางบวก ความคิดเกี่ยวกับการบริโภค (อ้างใน พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ, 2544 :105-107)

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2544 : 7-8) ให้ความหมายของการวิจัยประเมินผล ความว่า

การประเมินผล หมายถึง กระบวนการที่มุ่งแสวงหาคำตอบสำหรับคำถามที่ว่า นโยบาย/แผนงาน/โครงการ บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์ ที่กำหนดไว้แต่ต้นหรือไม่ และระดับใด ซึ่งในปัจจุบันการมุ่งตอบคำถามเช่นที่กล่าว จัดเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการประเมินผล รวบรวม กล่าวอีกนัยหนึ่ง การประเมินผลในลักษณะดังกล่าวก็คือ การประเมินผลลัพธ์ของการประเมินผลรวบรวม สำหรับคำว่า การวิจัยประเมินผล (Evaluation research or evaluative research) นอกจากจะหมายรวมถึงการประเมินสภาวะแวดล้อม การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบแล้ว ยังเป็นการนำระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมและพฤติกรรมศาสตร์ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินการวิจัยประเมินผลอีกด้วย กล่าวได้ว่าการวิจัยประเมินผลได้อาศัยรูปแบบของการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลจากหลักการวิจัยทางสังคมและพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่

สืบเนื่องมาจากนโยบาย/แผนงาน/โครงการ ว่ามีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลต่อกันหรือไม่ มีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่ เพียงใด และระดับใด

ประจักษ์ เปี่ยมสมบูรณ์ (2544 ; 73-74) ได้อธิบายการวิจัยประเมินผลเบื้องต้นและการประเมินผลสรุปรวมไว้ ดังนี้

การวิจัยประเมินผลเบื้องต้น เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ ในการมุ่งเข้าสู่วัตถุประสงค์และเป้าประสงค์ที่วางไว้ ขณะที่กำลังดำเนินการอยู่

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ

ความต้องการ [Needs] เป็นเรื่องความรู้สึกภายใน เป็นผลรวมของปัจจัยต่าง ๆ โดยผ่านจิตหรือใจ อันเป็นกองบัญชาการ [Headquarters] ให้สั่งการออกมาในรูปของความ ต้องการ ซึ่งเป็นผลให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาของสังคม [Society accepted and unaccepted Behaviors] เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่ไม่พอใจให้เป็น ความพึงพอใจ และเพียงพอที่จะทำให้สิ่งมีชีวิตดำรงอยู่ได้ มีการตอบสนองตั้งแต่ ความต้องการชีวเคมี ความต้องการของเซลล์ ความต้องการของระบบ ความต้องการของจิตใจ ความต้องการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น และความต้องการทางสังคม เป็นต้น

เนื่องจากความต้องการของคนเรามีความแตกต่างกันมาก จึงทำให้มีนักจิตวิทยาหลาย ๆ สำนัก ได้ทุ่มเทศึกษาเกี่ยวกับความต้องการอย่างต่อเนื่องมาหลายสมัย ดังเช่น

Herzberg's Two-Factor Theory

เป็นการศึกษาความต้องการของคนเกี่ยวกับการทำงานโดย Herzberg, Mausner & Synderman, 1959 ได้สรุปความต้องการของคนเราในการทำงานออกเป็น 16 ความต้องการด้วยกัน จากมากไปหาน้อย โดยแบ่งออกเป็นสองพวกคือ Hygiene Factors (ปัจจัยเพื่อสุขภาพ ซึ่งจำเป็นแก่ทุก ๆ คน) และ Motivator Factors (ปัจจัยเพื่อการจูงใจให้ขยันหรือสู้งาน ซึ่งดีกรีของความขยันหรือสู้งานนี้มีการขึ้นลงได้) ซึ่งจาก 2 จำพวกนี้ Herzberg's ได้แบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยที่กระตุ้นภายนอก [Extrinsic Factors] และปัจจัยที่กระตุ้นภายใน [Intrinsic Factors] ตามลำดับ ตัวอย่างของปัจจัยทั้ง 2 จำพวกนี้คือ

1) ปัจจัยที่กระตุ้นภายนอก [Extrinsic Factors] ตัวอย่างเช่น

- การจ่ายค่าตอบแทน เงินเดือน
- นโยบายและแนวทางการบริหารของบริษัท
- มีความสัมพันธ์อันดีกับลูกน้อง เพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา

- มีการสอนงาน
- สภาพการทำงาน ความมั่นคงในการทำงาน
- มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ฯลฯ

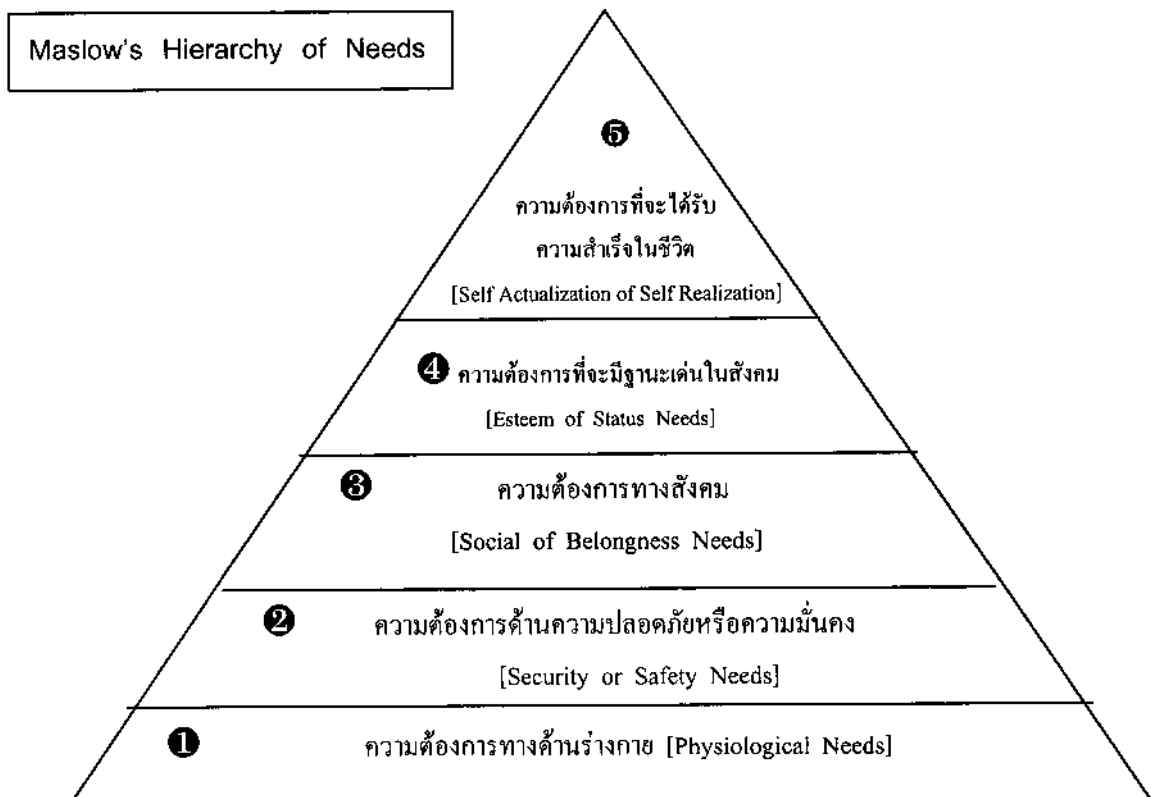
ปัจจัยที่กระตุ้นภายใน [Intrinsic Factors] ตัวอย่างเช่น

- ความสัมฤทธิ์ผลในงานที่ทำ
- การยอมรับ การสรรเสริญจากหมู่พวก
- การได้รับผิดชอบในงานที่ทำหรืองานของผู้อื่น
- ความก้าวหน้าที่ได้รับหรือการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้น
- ได้งานที่ชอบ

ฯลฯ

Maslow's Hierarchy of Needs

เป็นการศึกษาความต้องการของ Abraham H.Maslow ได้กำหนดความต้องการของคนมี 5 ขั้นตอน แต่ละคนเมื่อบรรลุความต้องการขั้นแรกแล้ว ย่อมมีความต้องการขั้นที่ 2 ที่ 3 เรื่อยไปจนกระทั่งขั้นตอนที่ 5 ตามลำดับ ซึ่งเขียนเป็นแผนภูมิภาพได้ดังนี้

จากแผนภูมิภาพ พอจะอธิบายได้ดังนี้คือ

- 1) ความต้องการทางด้านร่างกาย [Physiological Needs] หมายถึง ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งชาวไทยที่เป็นชาวพุทธเรียกความต้องการนี้ว่า บัณฑิตสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค แต่ทางตะวันตกได้รวมความต้องการทางเพศ [Sex] ไว้ด้วย
- 2) ความต้องการด้านความปลอดภัยหรือความมั่นคง [Security or Safety Needs] หมายความว่า ความต้องการด้านความปลอดภัยทั้งทางกาย [Safety] และความปลอดภัยทางใจ [Freedom from fear or threat]
- 3) ความต้องการทางสังคม [Social of Belongness Needs] เช่น ความต้องการที่จะอยู่ในหมู่พวก [Belongingness] ความต้องการความรัก [Love Needs]
- 4) ความต้องการที่จะมีฐานะเด่นในสังคม [Esteem of Status Needs] หมายความว่า ความต้องการความเคารพนับถือจากผู้อื่น [Respect from others] บางที่เรียกว่า Self Esteem
- 5) ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จในชีวิต [Self Actualization of Self Realization] หมายความว่า ความต้องการสัมฤทธิ์ผลในสิ่งที่ตนปรารถนา ความต้องการระดับนี้บางครั้งไม่เกี่ยวกับสังคม

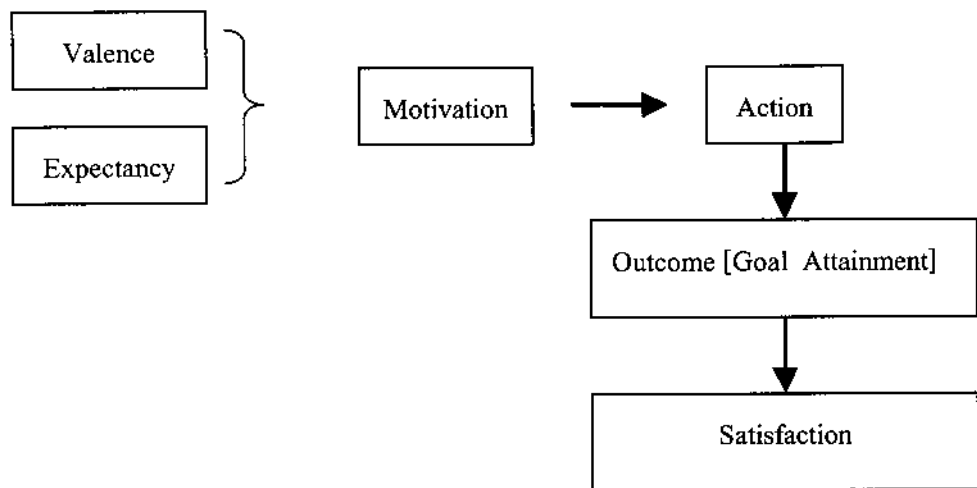
Vroom's Expectancy Theory

เป็นทฤษฎีการจูงใจที่เน้นความต้องการของคนก่อนที่จะทำการจูงใจ มี 2 ประการหลักคือ Valence และ Expectancy ซึ่งทฤษฎีนี้ Vroom ได้ทำการศึกษาต่อเนื่องมาจาก Porter and Lawler and others โดยอธิบายว่า การจูงใจเกิดจากคุณค่าของสิ่งของมาล่อใจ เช่น รางวัล สิ่งของตอบแทนที่จะได้รับ ถ้าของเหล่านั้นมีคุณค่าสำหรับเขา ประกอบกับเขามีความสามารถ หรือมีความหวังพอจะไปคว้ามาได้ [Probability] เขาจะเกิดความสนใจทันที

Valence มาจากคำว่า Value ซึ่งหมายถึงคุณค่าหรือความมีคุณค่า ซึ่งจะมากน้อยย่อมอยู่ที่ตัวคนนั้น ๆ และขึ้นอยู่กับเปรียบเทียบกับผู้อื่นหรือสังคมของเขา เช่น การได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง ยศอาจมีความหมายมากต่อข้าราชการ ความร่ำรวยอาจมีความหมายในหมู่พ่อค้าวาณิช

Expectancy คือ ความคาดหวังที่ตนสามารถไปเอามาได้ ถ้าเขาไม่สามารถไปเอามาได้จะด้วยประการใดก็ตาม เขาจะขาดความสนใจทันที แม้สิ่งนั้นจะมีค่าต่อเขาก็ตาม เช่น นางงามสวยมีค่าแต่ต้องใช้เงินมากเกินความจำเป็น เขาก็จะยุติความสนใจหรือความคาดหวังที่จะไปเอามาเป็นสมบัติของตนทันที

ซึ่งเขียนออกมาเป็นแผนภูมิภาพ ได้ดังนี้คือ

สมพงษ์ เกษมสิน ได้ให้ความหมายของความต้องการว่า ความต้องการของมนุษย์ คือ มูลเหตุจูงใจอันสำคัญของบุคคลที่เป็นพลังผลักดันให้มนุษย์เราต่อสู้ดิ้นรน โดยมีความทะเยอทะยาน [Ambition] มีอารมณ์ [Emotion] ความนึกคิด [Thinking] มีความหวัง [Hope] และมีความภูมิใจ [Pride] ซึ่งขนาดแห่งความต้องการของมนุษย์แต่ละคนมีไม่เท่ากัน (สมพงษ์ เกษมสิน, 2516:298-301)

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ [Satisfaction]

พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2544 : 38) ได้ให้คำนิยามของความต้องการว่า ✓
 ความต้องการ คือ ระดับของความรู้สึกในทางบวกหรือในทางที่ดีของพนักงานหรือลูกจ้างต่องาน ความพึงพอใจอาจมองได้หลายมิติ คือ เรื่องงาน การควบคุมงาน ค่าจ้าง การเลื่อนขั้น เพื่อนร่วมงาน (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ , 2544 : 38)

Weiss, Davis, England, and Lofquist [1967] ได้ศึกษาตัวอย่างจาก 6 กลุ่ม คือ ผู้ประกอบชิ้นส่วน จำนวน 432 ราย เสมียนพนักงาน 227 ราย วิศวกร 387 ราย พนักงานบำรุงรักษา 242 ราย และพนักงานขาย 195 คน รวมเป็น 1,723 คน ได้สรุปผลการทดสอบความใช้ได้ พบว่าค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจภายในภายนอกทั่วไป ระหว่าง 6 อาชีพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงได้ให้คำนิยามว่า "ความพึงพอใจเปรียบเสมือน การตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลโดยสิ่งแวดล้อมในการทำงาน" [fulfillment of the requirements of an individual by the work environment] เป็นความพึงพอใจทั้งภายในภายนอกและทั่วไป (อ้างใน พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ, 2544 :45)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และความต้องการของแรงงานนอกระบบ แรงงานผู้รับงานไปทำที่บ้าน แรงงานภาคเกษตร ในจังหวัดกาฬสินธุ์ รายละเอียดดังนี้

3.1 ขอบเขตการศึกษา

โดยการสุ่มตัวอย่างจาก 14 อำเภอ 4 กิ่งอำเภอ ในจังหวัดกาฬสินธุ์

3.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ แรงงานนอกระบบในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย แรงงานภาคเกษตร แรงงานผู้รับงานไปทำที่บ้าน เช่น กลุ่มอาชีพต่างๆ ที่ประกอบอาชีพหรือมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 300 คน

3.3 วิธีการเก็บและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีเก็บและรวบรวมข้อมูล 2 วิธีด้วยกันคือ

1) การวิจัยทางเอกสาร [Documentary Research] โดยการศึกษา

ค้นคว้าเอกสารจากหน่วยงานของทางราชการที่เกี่ยวข้องและเชื่อถือได้ เช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เอกสารของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงาน

2) การทดสอบแบบสอบถาม [Questionnaire] โดยการศึกษาแบบสอบถาม

ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการทดสอบ [Pretest] เก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่าง 4 – 5 คน เพื่อตรวจสอบถ้อยคำ คำสั่ง ความชัดเจนของถ้อยคำแล้วนำผลการทดสอบมาปรับปรุงแก้ไข แล้วทดสอบแบบสอบถามซ้ำอีกครั้ง นำข้อคำถามมาคัดเลือก ปรับปรุงอีกเป็นครั้งสุดท้าย จึงนำมาใช้โดยการสุ่มตัวอย่างจากประชากรกลุ่มเป้าหมายโดยการแจกแบบสอบถามเป็นกลุ่ม [Group Administration] ไปยัง กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพที่รับงานไปทำที่บ้าน ที่กระจายไปทั้ง 14 อำเภอ 4 กิ่งอำเภอ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ รายละเอียดจำแนกได้ดังนี้

2.1 กลุ่มแรงงานภาคเกษตร ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์

2.2 กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน

- 1) ในเขตอำเภอเมือง เช่น กลุ่มเย็บเสื้อผ้านักเรียน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากเศษผ้า ดอกไม้ประดิษฐ์จากยางพารา

- 2) ในเขตอำเภอขามเฒ่า เช่น กลุ่มเย็บที่นอน ผ้าม่าน หมอนชนิด
- 3) ในเขตอำเภอกมลาไสย เช่น กลุ่มเย็บที่นอน หมอนชนิด กลุ่มเย็บชุดกระโปรงเด็ก
- 4) ในเขตอำเภอร่องคำ เช่น กลุ่มเย็บที่นอน หมอนชนิด เสื้อชั้นใน
- 5) ในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ เช่น กลุ่มเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ กลุ่มทอผ้าด้วยฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ
- 6) ในเขตอำเภอดำม่วง เช่น กลุ่มทอผ้าไหมแพรวา
- 7) ในเขตอำเภอสมเด็จ เช่น กลุ่มเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป
- 8) ในเขตอำเภอเขาวง เช่น กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้ผ้า

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากแบบสอบถามไปทำการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ประเภทคือ

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ [Qualitative] คือ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาเป็นหลัก
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ [Quantitative] คือ การประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS FOR WINDOW โดยใช้วิธีการทางสถิติ คือ การแจกแจงความถี่ [Frequency] และหาค่าร้อยละ [Percentage] การหาค่าเฉลี่ย [Mean] เพื่อบรรยายข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มประชากรที่จะดำเนินการศึกษา

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 จำนวน ร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของแรงงานนอกระบบ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จากการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม แล้วนำมาประมวลผล ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS FOR WINDOW ด้วยวิธีการทางสถิติ คือ การแจกแจงความถี่ [Frequency] การหาค่าร้อยละ [Percentage] การหาค่าเฉลี่ย [Mean] เพื่อบรรยายข้อมูลเบื้องต้น จากแบบสอบถามที่ตอบกลับทั้งหมด จำนวน 272 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

เพศ ใกล้เคียงกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย โดยเป็นเพศหญิงร้อยละ 53.68 (146 คน) เป็นเพศชาย ร้อยละ 46.32 (126 คน)

อายุ ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอายุระหว่าง 25 – 34 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงวัยเจริญวัย ร้อยละ 42.65 (116 คน) รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 35 – 44 ปี ร้อยละ 30.88 (84 คน) และ กลุ่มอายุ 15 – 24 ปี ร้อยละ 15.44 (42 คน) ส่วนกลุ่มอายุน้อยที่สุดคือ กลุ่มอายุที่มากกว่า 55 ปี ร้อยละ 3.67 (10 คน)

ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 57.36 (156 คน) รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า 29.41 (80 คน) ระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า และไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 8.82 และร้อยละ 2.94 ตามลำดับ ส่วนระดับปริญญาตรี มีน้อยที่สุดคือร้อยละ 1.47 (4 คน) ส่วนผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ไม่มี

สถานภาพสมรส ส่วนใหญ่สมรสแล้วร้อยละ 77.94 (212 คน) เป็นโสดและหม้าย ร้อยละ 19.12 และร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

จำนวนบุตร ในจำนวนผู้ที่สมรสแล้วจะมีบุตรระหว่าง 0 – 1 คน ร้อยละ 48.58 (103 คน) รองลงมาคือ 2 – 3 คน และ 4 – 5 คน ร้อยละ 44.81 และร้อยละ 6.61 ตามลำดับ ส่วนที่มีบุตรมากกว่า 5 คน ไม่มี

จำนวนผู้อยู่อาศัยในครอบครัว ส่วนใหญ่จะมีผู้อยู่อาศัยในครอบครัว 4 – 5 คน ร้อยละ 56.62 รองลงมาคือ 1 – 3 คน ร้อยละ 30.15 มากกว่า 7 คนน้อยที่สุดร้อยละ 2.21

ผู้อยู่ในวัยทำงาน (อายุ 15 ปีขึ้นไป) พบว่า ผู้อยู่ในวัยทำงานครอบครัวละ 1 – 3 คนมีมากที่สุดคือ ร้อยละ 83.08 น้อยที่สุดคือครอบครัวที่มีผู้อยู่ในวัยทำงานมากกว่า 5 คน คือ ร้อยละ 4.42 (รายละเอียดดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของแรงงานนอกระบบ

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 272)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	126	46.32
หญิง	146	53.68
Mean 1.54 S.D. 0.50 Min 1 Max. 5		
อายุ		
15 – 24 ปี	42	15.44
25 – 34 ปี	116	42.65
35 – 44 ปี	84	30.88
45 – 54 ปี	20	7.36
มากกว่า 55 ปี	10	3.67
Mean 2.41 S.D. 0.96 Min 1 Max. 5		
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	8	2.94
ประถมศึกษา	156	57.36
มัธยมศึกษา/เทียบเท่า	80	29.41
อนุปริญญา/เทียบเท่า	24	8.82
ปริญญาตรี	4	1.47
สูงกว่าปริญญาตรี	0	0
Mean 2.49 S.D. 0.76 Min 1 Max. 5		
สถานภาพสมรส		
โสด	52	19.12
สมรส	212	77.94
หม้าย	8	2.94
Mean 1.84 S.D. 0.44 Min 1 Max. 3		

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของแรงงานนอกระบบ (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 272)	ร้อยละ
จำนวนบุตร		
(จาก n = 212 คน เฉพาะคนที่มีสถานภาพสมรส)		
0-1 คน	103	48.58
2-3 คน	95	44.81
4-5 คน	14	6.61
Mean 1.84 S.D. 0.44 Min 1 Max. 3		
จำนวนผู้อยู่อาศัยในครอบครัว		
1-3 คน	82	30.15
4-5 คน	154	56.62
6-7 คน	30	11.02
มากกว่า 7 คน	6	2.21
ผู้อยู่ในวัยทำงาน (อายุ 15 ปีขึ้นไป)		
1-3 คน	226	83.08
4-5 คน	34	12.50
มากกว่า 5 คน	12	4.42

1.2 จำนวน ร้อยละ ความคิดเห็นทั่วไปของแรงงานนอกระบบ

อาชีพ พบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร เพราะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มแรงงานภาคเกษตรร้อยละ 64.71 (176 คน) และเป็นผู้รับงานไปทำที่บ้าน ร้อยละ 35.29 (96 คน)

ชั่วโมงการทำงาน/วัน ส่วนใหญ่มีชั่วโมงในการทำงาน/วัน มากกว่า 8 ชั่วโมง/วัน คิดเป็นร้อยละ 50 (136 คน) รองลงมาคือ 4-8 ชั่วโมง ร้อยละ 44.12 (120 คน)

รายได้ ส่วนใหญ่จะมีรายได้น้อยกว่า 135 บาทต่อวัน ร้อยละ 40.44 รองลงมาคือ 135 บาทต่อวัน และมากกว่า 135 บาทต่อวัน ร้อยละ 35.29 และร้อยละ 16.18 ตามลำดับ

รายได้รวมในครอบครัวโดยเฉลี่ย...บาท/คน/ปี พบว่าส่วนใหญ่มีรายได้รวมในครอบครัว โดยเฉลี่ย/คน/ปีน้อยกว่า 20,000 บาท ร้อยละ 47.80 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานตามความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) รองลงมาคือ 20,000 บาท/คน/ปี และมากกว่า 20,000 บาท/คน/ปี ร้อยละ 29.41 และร้อยละ 16.91 ตามลำดับ

ชั่วโมงในการทำงานเปรียบเทียบกับรายได้ เมื่อนำชั่วโมงการทำงานมาเปรียบเทียบกับรายได้ จากแบบสอบถามที่ตอบกลับส่วนใหญ่เห็นว่าไม่เหมาะสม ร้อยละ 60.29 ส่วนที่เห็นว่าเหมาะสมแล้ว ร้อยละ 38.97 ความคิดเห็นอื่นๆ ร้อยละ 0.74

ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแรงงาน ที่ทราบและไม่ทราบใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 59.55 และร้อยละ 40.44 ตามลำดับ

กฎหมายแรงงานที่ทราบ ส่วนใหญ่จะทราบเกี่ยวกับกฎหมายประกันสังคมมากที่สุดคือ ร้อยละ 39.42 รองลงมาคือกฎหมายคุ้มครองแรงงาน และกองทุนที่มีวัตถุประสงค์ให้ความช่วยเหลือแก่ลูกจ้าง ร้อยละ 29.57 และร้อยละ 28.01 ตามลำดับ

แหล่งข่าวสารที่ได้รับเกี่ยวกับทางด้านแรงงาน แหล่งข่าวสารที่ได้รับทางด้านแรงงานมากที่สุดคือ โทรทัศน์ ร้อยละ 29.41 รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์ ร้อยละ 19.19 วิทยุ ร้อยละ 17.96 เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 15.48 หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 13.00 เพื่อน/ญาติพี่น้อง และอื่นๆ เรียงลงมาตามลำดับ สาเหตุเนื่องจากสื่อโทรทัศน์เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เพราะความเจริญมีไฟฟ้าเข้าถึงทุกหมู่บ้าน

ความต้องการได้รับการคุ้มครองแรงงานตามกฎหมาย แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีความต้องการได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน ร้อยละ 89.70 ไม่ต้องการร้อยละ 10.30 สาเหตุที่ไม่ต้องการส่วนใหญ่ตอบว่า มีอายุมากแล้ว ส่วนที่ไม่ตอบคำถาม อาจเป็นเพราะว่า เนื่องจากยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิประโยชน์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทางด้านแรงงาน

ความต้องการเข้าระบบประกันสังคม ส่วนใหญ่มีความต้องการเข้าระบบประกันสังคม ร้อยละ 85.29 ส่วนที่ไม่ต้องการเข้าระบบประกันสังคม จำนวนร้อยละ 14.71 โดยให้เหตุผลว่ามี บัตรประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรคอยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็น และไม่อยากจ่ายเงินสมทบ ซึ่งอาจเป็นเพราะว่ายังไม่ทราบถึงสิทธิประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ของกฎหมายประกันสังคม

ความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาระดับฝีมือแรงงาน ส่วนใหญ่มีความ ต้องการเข้ารับการฝึกอบรม ร้อยละ 90.44 ส่วนที่ไม่ต้องการ คิดเป็นจำนวนร้อยละ 9.56 เหตุผลเนื่องจากว่า อายุมากแล้ว

สาขาวิชาที่ต้องการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาระดับฝีมือแรงงาน สาขาวิชาที่ต้องการ ฝึกอบรมมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ คอมพิวเตอร์ร้อยละ 19.18 รองลงมาคือ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ร้อยละ 10.69 ช่างเสริมสวยและภาษาอังกฤษร้อยละ 9.12 เท่ากัน ต่อมาคือช่างอิเล็กทรอนิกส์ ร้อยละ 1.57 ส่วนสาขาวิชาที่มีผู้ต้องการฝึกอบรมน้อยที่สุดคือ ช่างอลูมิเนียม คิดเป็นร้อยละ 0.94 (รายละเอียดดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ ความคิดเห็นทั่วไปของแรงงานนอกระบบ

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 272)	ร้อยละ
อาชีพ		
เกษตรกร เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง	176	64.71
รับงานไปทำที่บ้าน	96	35.29
ชั่วโมงการทำงาน/วัน		
น้อยกว่า 4 ชั่วโมง	4	1.47
4 - 8 ชั่วโมง	120	44.12
มากกว่า 8 ชั่วโมง	136	50.00
อื่นๆ	12	4.41
รายได้		
น้อยกว่า 135 บาท/วัน	110	40.44
135 บาท/วัน	96	35.29
มากกว่า 135 บาท/วัน	44	16.18
อื่นๆ	22	8.09
รายได้รวมในครอบครัว โดยเฉลี่ยบาท/คน/ปี		
น้อยกว่า 20,000 บาท/คน/ปี	130	47.80
20,000 บาท/คน/ปี	80	29.41
มากกว่า 20,000 บาท/คน/ปี	46	16.91
อื่นๆ	16	5.88
ชั่วโมงในการทำงานเปรียบเทียบกับรายได้		
เหมาะสม	106	38.97
ไม่เหมาะสม	164	60.29
อื่นๆ	2	0.74
ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแรงงาน		
ไม่ทราบ	110	40.44
ทราบ	162	59.55

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ ความคิดเห็นทั่วไปของแรงงานนอกระบบ (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
กฎหมายแรงงานที่ทราบ	(n = 345)	
กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงาน	102	29.57
กฎหมายประกันสังคม	136	39.42
กองทุนต่างๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือลูกจ้าง	98	28.01
อื่นๆ	9	2.61
แหล่งข่าวสารที่ได้รับเกี่ยวกับทางด้านแรงงาน	(n = 646)	
วิทยุ	116	17.96
โทรทัศน์	190	29.41
หนังสือพิมพ์	124	19.19
หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน	84	13.00
เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	100	15.48
เพื่อน ญาติพี่น้อง	24	3.72
อื่นๆ	8	1.24
ความต้องการได้รับการคุ้มครองแรงงานตามกฎหมาย	(n = 272)	
ต้องการ	244	89.70
ไม่ต้องการ	28	10.30
ความต้องการเข้าระบบประกันสังคม	(n = 272)	
ต้องการ	232	85.29
ไม่ต้องการ	40	14.71
ความต้องการได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาระดับฝีมือแรงงาน	(n = 272)	
ต้องการ	246	90.44
ไม่ต้องการ	26	9.56

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ ความคิดเห็นทั่วไปของแรงงานนอกระบบ (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
สาขาวิชาที่ต้องการฝึกอบรมเพื่อยกระดับฝีมือแรงงาน	(n = 636)	
.....ช่างไม้	40	6.29
.....ช่างปูน	38	5.98
.....ช่างเชื่อม	50	7.86
.....ช่างอิเล็กทรอนิกส์	28	4.40
.....ช่างยนต์	54	8.49
.....ช่างอิฐ - เชื่อมเหล็ก	10	1.57
.....ช่างตัดผม	30	4.72
.....ช่างเสริมสวย	58	9.12
.....ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า	68	10.69
.....ช่างจักสาน	34	5.35
.....ช่างทอผ้า	32	5.03
.....คอมพิวเตอร์	122	19.18
.....ภาษาอังกฤษ	58	9.12
.....ช่างอคูมิเนียม	6	0.94
.....อื่นๆ	8	1.26

2. ข้อมูลทางด้านแรงงาน

จากการค้นคว้าทางเอกสารเกี่ยวกับสถานการณ์ทางด้านแรงงานและภาวะ
แนวโน้มในปัจจุบัน จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เชื่อถือได้ เช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงาน
เศรษฐกิจการเกษตร ตลาดแรงงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ฯ พอสรุปได้ดังนี้ คือ

สถานการณ์ทางด้านแรงงาน

1.1 กำลังแรงงาน

สถานการณ์การมีงานทำและการว่างงานในปี 2545 เมื่อวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลการ
สำรวจภาวะการทำงานของประชากรในไตรมาสที่ 4 เดือนพฤศจิกายน พบว่า มีกำลังแรงงาน
34.44 ล้านคน โดยตลาดแรงงานสามารถรองรับหรือดูดซับการจ้างงานได้ 33.75 ล้านคน มีผู้
ว่างงาน 0.51 ล้านคน แรงงานรอฤดูกาล 0.18 ล้านคน ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน 13.47 ล้านคน
ส่งผลให้อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานอยู่ที่ร้อยละ 71.88 (รายละเอียดดังตารางที่ 3)

ผู้มีงานทำ จะอยู่ในภาคเกษตรกรรม 14.63 ล้านคน จำแนกเป็นสาขาการเกษตร
ล่าสัตว์ ป่าไม้ จำนวน 14.19 ล้านคน และการประมง 0.44 ล้านคน สำหรับกำลังแรงงานที่อยู่
นอกภาคเกษตรกรรม จำนวน 19.12 ล้านคน ส่วนใหญ่จะอยู่ภาคการผลิต และการขายส่ง การ
ขายปลีก 5.24 และ 5.02 ล้านคนตามลำดับ น้อยที่สุดคือกำลังแรงงานด้านอสังหาริมทรัพย์
ธุรกิจให้เช่าและธุรกิจอื่น ๆ 0.52 ล้านคน (รายละเอียดดังตารางที่ 4)

1.2 ภาวะการมีงานทำ

ภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ผลการจ้างงานของกำลังแรงงาน
เพิ่มขึ้นไปด้วย โดยสาขาอุตสาหกรรมที่ขยายตัว ได้แก่ การผลิตอาหาร ยานยนต์ การก่อสร้าง
การขายส่ง การขายปลีก รวมถึงสาขาโรงแรมและภัตตาคาร ทั้งนี้อาจเนื่องจากผู้บริโภคมีกำลังซื้อ
เพิ่มมากขึ้น รวมถึงภาคการท่องเที่ยวและโรงแรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศได้เป็น
จำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงปลายปี 2545 ซึ่งเป็นช่วงส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ ส่วนสาขา
อุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานลดลง ได้แก่ การเกษตรและประมง สาเหตุมาจากน้ำท่วมอย่างหนัก
ในหลายจังหวัดช่วงปลายปี 2545 ทำให้พืชผลและปศุสัตว์เสียหายจำนวนมาก

1.3 ชั่วโมงการทำงาน

ชั่วโมงการทำงานเป็นตัวชี้วัดตลาดแรงงานที่สำคัญตัวหนึ่ง เพราะทำให้ทราบถึงการ
เปลี่ยนแปลงการจ้างงานที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2541 - 2545 การจ้างงานของสถานประกอบการใน

ไตรมาสสุดท้ายปี 2545 นับได้ว่ายังมีการจ้างงานเต็มที่ สะท้อนได้จากชั่วโมงการทำงานของผู้มีงานทำ โดยในไตรมาสที่ 4 ของปี 2545 จำนวนผู้มีงานทำเต็มที่หรือมีชั่วโมงการทำงาน ตั้งแต่ 35 ชั่วโมงขึ้นไปต่อสัปดาห์ มีจำนวน 27.70 ล้านคน หรือมีร้อยละ 82.07 เพิ่มขึ้นจากปีที่แล้ว ในช่วงเดียวกันซึ่งมี 27.05 ล้านคนหรือมีร้อยละ 81.50 (รายละเอียดดังตารางที่ 5)

4.4 ภาวะการว่างงาน

ภาวะเศรษฐกิจและการจ้างงานที่ปรับตัวดีขึ้น โดยเฉพาะการจ้างงานในสาขาอุตสาหกรรมการผลิต การก่อสร้าง การขายส่ง การขายปลีก รวมถึงโรงแรมและภัตตาคาร จึงส่งผลให้การว่างงานของกำลังแรงงานลดลง ซึ่งจากผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในเดือนพฤศจิกายน 2545 มีจำนวน 0.51 ล้านคน หรือคิดเป็นอัตราการว่างงาน ร้อยละ 1.50 การว่างงานยังกระจายทั่วทุกภูมิภาค และมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอัตราการว่างงานร้อยละ 1.20 ซึ่งถือได้ว่าต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่น ๆ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเป็นช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร จึงทำให้กำลังแรงงานมีงานทำในภาคเกษตรกรรม ส่วนภาคกลางและกรุงเทพมหานครมีอัตราการว่างงานเท่ากันอยู่ที่ร้อยละ 1.50 และภาคใต้มีอัตราการว่างงาน 1.60 (รายละเอียดดังตารางที่ 6)

4.5 ภาวะการเลิกจ้างแรงงาน

ภาวะการเลิกจ้างแรงงานของภาคเอกชน จากข้อมูลผู้ประกันตนที่ถูกเลิกจ้าง ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2545 สถานประกอบการมีการเลิกจ้างแรงงาน 9,895 แห่ง และมีผู้ประกันตนที่ถูกเลิกจ้าง 120,905 คน ซึ่งประเภทกิจการที่นายจ้างหรือสถานประกอบการเลิกกิจการหรือหยุดกิจการชั่วคราวมากที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ กิจการค้าเครื่องไฟฟ้า ยานพาหนะ 1,278 แห่ง กิจการร้านค้าเบ็ดเตล็ด การค้าอื่น ๆ 1,031 แห่ง และกิจการร้านอาหาร โรงแรม ห้องเช่า 924 แห่ง (รายละเอียดดังตารางที่ 7 ถึงตารางที่ 10)

ตารางที่ 3 จำนวนประชากรจำแนกตามสถานภาพแรงงานและกำลังแรงงาน

หน่วย : ล้านคน

สถานภาพแรงงาน	2541	2542	2543	2544	2545
	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.
ประชากร	61.40	62.00	62.60	63.13	63.39
1. ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป	45.34	45.86	46.67	47.28	47.91
1.1 อยู่ในกำลังแรงงาน	32.51	32.47	33.15	34.15	34.44
1.1.1 ผู้มีงานทำ	30.79	31.23	31.74	33.19	33.75
1.1.2 ผู้ว่างงาน	1.45	1.05	1.20	0.81	0.51
1.1.3 ผู้ที่รอฤดูกาล	0.27	0.19	0.21	0.15	0.18
1.2 ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน	12.83	13.39	13.52	13.13	13.47
2. ประชากรอายุต่ำกว่า 15 ปี	16.06	16.14	15.93	15.85	15.75
อัตราว่างงาน (%)	4.46	3.25	3.63	2.40	1.50

ตารางที่ 4 จำนวนผู้มีงานทำจำแนกตามอุตสาหกรรม

หน่วย : ล้านคน

สถานภาพแรงงาน	2541	2542	2543	2544	2545
	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.
รวม	30.79	31.23	31.74	33.19	33.75
1. สาขาเกษตรกรรม	14.85	14.70	14.77	14.94	14.63
1.1 การเกษตร การล่าสัตว์ การป่าไม้	14.43	14.17	14.34	14.38	14.19
1.2 การประมง	0.42	0.53	0.43	0.56	0.44
2. สาขานอกเกษตรกรรม	15.94	16.53	16.97	18.25	19.12
2.1 การผลิต	4.15	4.20	4.57	4.97	5.24
2.2 การก่อสร้าง	1.28	1.28	1.32	1.41	1.47
2.3 การขายส่ง ขายปลีก	3.84	4.23	4.34	4.72	5.02
2.4 โรงแรมและภัตตาคาร	1.67	1.85	1.82	2.06	2.11
2.5 การขนส่ง คมนาคม คลังสินค้า	0.99	0.93	0.94	0.96	1.05
2.6 กิจกรรมด้านอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจให้เช่าและธุรกิจอื่น ๆ	0.41	0.42	0.43	0.55	0.52
2.7 การบริหารราชการแผ่นดินรวม ประกันสังคมภาคบังคับ	0.97	1.06	1.05	0.93	0.98
2.8 การศึกษา	1.00	0.87	0.93	0.96	0.96
2.9 อื่น ๆ	1.63	1.69	1.57	1.69	1.77

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในเดือนพฤศจิกายนของแต่ละปี

ตารางที่ 5 จำนวนผู้ปฏิบัติงานทำจำแนกตามชั่วโมงทำงานต่อสัปดาห์

หน่วย : ล้านคน

สถานภาพแรงงาน	2541	2542	2543	2544	2545
	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.
รวม	30.79	31.23	31.74	33.19	33.75
ต่ำกว่า 35 ชั่วโมง	-	6.94	6.48	6.14	6.05
35 ชั่วโมงขึ้นไป	-	24.29	25.26	27.05	27.70

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ :

1. ให้ข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในเดือนพฤศจิกายนของแต่ละปี
2. ไม่มีข้อมูลในปี 2541

ตารางที่ 6 จำนวนและอัตราการว่างงานจำแนกตามภูมิภาค

หน่วย : ล้านคน

สถานภาพแรงงาน	2541	2542	2543	2544	2545
	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.	พ.ย.
	หน่วย : ล้านคน				
รวม	1.45	1.05	1.20	0.81	0.51
กรุงเทพมหานคร	0.20	0.10	0.09	0.15	0.06
กลาง	0.25	0.14	0.14	0.15	0.12
เหนือ	0.19	0.20	0.16	0.14	0.12
ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.66	0.52	0.71	0.26	0.14
ใต้	0.15	0.09	0.10	0.12	0.07
	อัตราการว่างงาน : ร้อยละ				
กรุงเทพมหานคร	5.00	2.40	2.20	3.50	1.50
กลาง	3.33	1.80	1.90	1.90	1.50
เหนือ	3.06	3.20	2.50	2.10	1.90
ตะวันออกเฉียงเหนือ	6.11	4.90	6.70	2.40	1.20
ใต้	3.75	2.40	2.30	2.70	1.60

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 7 จำนวนผู้ประกันตนในระบบประกันสังคม ปี 2543 - 2545

หน่วย : พันคน

เดือน	2543	2544	2545
มกราคม	5,698	5,779	5,871
กุมภาพันธ์	5,759	5,791	5,911
มีนาคม	5,799	5,805	5,979
เมษายน	5,799	5,806	6,298
พฤษภาคม	5,822	5,841	6,592
มิถุนายน	5,865	5,886	6,697
กรกฎาคม	5,902	5,925	6,765
สิงหาคม	5,922	5,950	6,823
กันยายน	5,932	5,959	6,877
ตุลาคม	5,921	5,830	6,899
พฤศจิกายน	5,844	5,885	6,894
ธันวาคม	5,810	5,865	6,900

ตารางที่ 8 จำนวนผู้ประกันตนในระบบประกันสังคม ปี 2543 - 2545

หน่วย : พันคน

เดือน	ลูกจ้าง (คน)		
	2543	2544	2545
มกราคม	26,589	17,912	19,525
กุมภาพันธ์	8,229	10,412	11,398
มีนาคม	15,200	13,589	18,329
เมษายน	11,726	9,317	12,018
พฤษภาคม	12,180	7,160	7,458
มิถุนายน	7,726	14,523	6,172
กรกฎาคม	14,469	6,554	11,878
สิงหาคม	11,324	12,952	6,831
กันยายน	14,302	10,597	9,271
ตุลาคม	17,346	18,307	12,962
พฤศจิกายน	10,214	5,104	3,778
ธันวาคม	15,184	1,649	1,285
รวม	164,489	128,076	120,905

ที่มา : กองวิจัยและพัฒนา สำนักงานประกันสังคม

- หมายเหตุ : 1. ประมวลผล ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2545 (ข้อมูลเปลี่ยนแปลงทุกครั้งที่ประมวลผล)
 2. ขยายการคุ้มครองลูกจ้างในสถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 1 คน เดือน เมษายน 2545
 3. เป็นข้อมูลที่ได้จากการแจ้งของนายจ้าง
 4. เป็นข้อมูลลูกจ้างเฉพาะที่อยู่ในสถานประกอบการที่เลิกกิจการหรือหยุดกิจการชั่วคราว
 5. ขนาดสถานประกอบการจำแนกตามจำนวนลูกจ้างในสถานประกอบการเท่านั้น
 6. สถานประกอบการที่มีลูกจ้าง 1 - 9 คน รวมถึงสถานประกอบการที่เดิมมีลูกจ้าง 10 คนขึ้นไป ต่อมาจำนวนลูกจ้างลดลง

ตารางที่ 9 จำนวนผู้ประกันตนที่ถูกเลิกจ้าง และจำนวนสถานประกอบการที่เลิกกิจการ/
หยุดกิจการชั่วคราว (1 มกราคม - 25 ธันวาคม 2545)

เดือน	จำนวนสถานประกอบการที่หยุดกิจการ (แห่ง)			ลูกจ้างที่ถูกเลิกจ้าง		
	ขนาดสถาน ประกอบการ 1 - 9 คน	ขนาดสถาน ประกอบการ 10 คนขึ้นไป	รวม	ขนาดสถาน ประกอบการ 1 - 9 คน	ขนาดสถาน ประกอบการ 10 คนขึ้นไป	รวม
มกราคม	504	353	857	1,554	17,971	19,525
กุมภาพันธ์	218	128	346	727	10,671	11,398
มีนาคม	242	347	589	688	17,641	18,329
เมษายน	1,561	182	1,743	1,590	10,428	12,018
พฤษภาคม	801	159	960	1,469	5,989	7,458
มิถุนายน	760	140	900	1,427	4,745	6,172
กรกฎาคม	1,021	196	1,217	3,232	9,646	11,878
สิงหาคม	737	124	861	1,285	5,546	6,831
กันยายน	693	153	846	1,530	7,741	9,271
ตุลาคม	840	170	1,010	1,643	11,328	12,962
พฤศจิกายน	373	57	430	631	3,147	3,778
ธันวาคม	122	14	136	226	1,059	1,285
รวม	7,872	2,023	9,895	14,993	105,912	120,905

ตารางที่ 10 จำนวนสถานประกอบการที่ยกเลิกหรือหยุดกิจการชั่วคราว
จำแนกตามประเภทกิจการ (1 มกราคม - 25 ธันวาคม 2545)

ประเภทกิจการ	จำนวนสถานประกอบการ (แห่ง)	จำนวนผู้ประกันตน (คน)
รวม	9,895	120,905
1. การค้าเครื่องไฟฟ้า ยานพาหนะ	1,278	6,769
2. ร้านค้าเบ็ดเตล็ดและร้านค้าอื่นๆ	1,031	6,205
3. ร้านขายอาหาร โรงแรมและห้องเช่า	924	13,237
4. การก่อสร้าง	663	12,949
5. สถาบันการเงิน บริการด้านธุรกิจ	509	3,471
6. อื่นๆ	5,490	78,724

ที่มา : กองวิจัยและพัฒนา สำนักงานประกันสังคม

หมายเหตุ : 1. ประมวลผล ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2545 (ข้อมูลเปลี่ยนแปลงทุกครั้งที่ประมวลผล)

2. ขยายการคุ้มครองลูกจ้างในสถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 1 คน เดือน เมษายน 2545

3. เป็นข้อมูลที่ได้จากการแจ้งของนายจ้าง

4. เป็นข้อมูลลูกจ้างเฉพาะที่อยู่ในสถานประกอบการที่เลิกกิจการหรือหยุดกิจการชั่วคราว

5. ขนาดสถานประกอบการจำแนกตามจำนวนลูกจ้างในสถานประกอบการเท่านั้น

6. สถานประกอบการที่มีลูกจ้าง 1 - 9 คน รวมถึงสถานประกอบการที่เดิมมีลูกจ้าง 10 คนขึ้นไป ต่อมาจำนวน
ถูกจ้างลดลง

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในหัวข้อ “การศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการของแรงงานนอกระบบ จังหวัดกาฬสินธุ์” เป็นการศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานนอกระบบว่ามีคุณภาพชีวิตเป็นอย่างไร และศึกษาความต้องการของแรงงานนอกระบบ อันประกอบด้วย แรงงานภาคเกษตร ผู้รับงานไปทำที่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานและการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญอย่างยั่งยืน และหากแรงงานเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีรายได้เพียงพอที่จะจับจ่ายซื้อของได้เท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ก็จะส่งผลให้กลุ่มเศรษฐกิจเกิดการหมุนเวียน เกิดการลงทุน เกิดการจ้างงาน รัฐบาลก็จะสามารถเก็บภาษีได้ตามเป้าหมาย นำมาพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาแรงงานนอกระบบจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยศึกษาจากเอกสารเผยแพร่ของสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ได้ทำการสำรวจและขึ้นทะเบียนไว้เมื่อปี พ.ศ. 2545 พบว่ามีแรงงานภาคเกษตร จำนวน 273,812 คน แบ่งเป็นชาย 174,115 คน หญิง 99,697 คน มีกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน 165 กลุ่ม มีสมาชิก 7,218 คน และได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อปี พ.ศ. 2545 จำนวน 18 กลุ่ม มีสมาชิก 626 คน กระจายไปใน 9 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ จากจำนวนทั้งสิ้น 14 อำเภอ 4 กิ่งอำเภอ งานที่รับไปทำที่บ้านส่วนใหญ่จะมีประมาณ 15 ประเภท เช่น ผลิตผลทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป ผลิตภัณฑ์ผ้า เครื่องจักสาน ศิลปประดิษฐ์ เป็นต้น และได้รับการคัดสรรให้บรรจุอยู่ในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จังหวัดกาฬสินธุ์ (ภาคผนวก)

จากการศึกษาของผู้ศึกษาโดยการทอดแบบสอบถาม พบว่า แรงงานนอกระบบ แรงงานภาคเกษตร ผู้รับงานไปทำที่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นหญิงมีอายุระหว่าง 25-34 ปี สมรสแล้ว การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา จะทำงานบ้านดูแลบุตรเป็นส่วนใหญ่ มีความต้องการหางานทำและมีรายได้เสริมให้กับครอบครัว สำหรับผู้ที่พอจะมีที่ดินทำกินอยู่บ้างก็จะทำการเกษตร เช่น เพาะปลูก ทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นต้น มีรายได้ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสภาพ ดินฟ้าอากาศ บางส่วนก็ไปรับงานจากนายจ้างมาทำที่บ้าน รายได้ก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ระยะเวลาการจ่ายเงินค่าตอบแทน ก็จะมีแตกต่างกันตามประเภทและชนิดของผลิตภัณฑ์ หรือตามที่ตกลงกัน เช่น เหม่าจ่าย หรือรายชิ้น ระยะเวลาการทำงานในแต่ละวันไม่แน่นอน ชั่วโมงการทำงานส่วนใหญ่ทำงานประมาณ 8 ชั่วโมงต่อวันหรือมากกว่า และใช้เวลาส่วนหนึ่งไปใช้ดูแลงานบ้าน เช่น

การทำอาหาร ดูแลบุตร รายได้รวมในครอบครัวโดยเฉลี่ยส่วนใหญ่น้อยกว่า 20,000 บาท/คน/ปี ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) อัตราค่าตอบแทนเมื่อเทียบกับรายได้แล้วไม่คุ้มค่า ขาดความรู้เรื่องเกี่ยวกับกฎหมายแรงงาน ส่วนน้อยที่ทราบจะทราบจากสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน เพื่อน/ญาติพี่น้อง เรียงลงมาตามลำดับ มีความต้องการที่จะได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน ต้องการเข้าระบบประกันสังคม และเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนายกระดับฝีมือแรงงาน สาขาวิชาที่ต้องการฝึกมากที่สุด 5 สาขาวิชาแรกคือ คอมพิวเตอร์ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างเสริมสวย ภาษาอังกฤษ และช่างอ็อก-เชื่อมเหล็ก ตามลำดับ ส่วนที่ต้องการฝึกอบรมน้อยที่สุดคือ สาขาช่างอลูมิเนียม

คุณภาพชีวิตและความต้องการของแรงงานนอกระบบ

คุณภาพชีวิต จากคำนิยามศัพท์ หลักการและแนวคิดเรื่องความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) นี้ ในเบื้องต้นก็คือ การวัดสภาพสังคมที่พึงประสงค์ของคนไทย โดยคิดว่าในฐานะที่ประชาชนทุกคนที่เกิดเป็นคนไทยนั้น ขั้นต่ำของชีวิตเขาน่าจะมีอะไรบ้าง จึงได้ข้อสรุปว่า การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทยจะต้องผ่านเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) ทุกตัวชี้วัด ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้จัดทำเครื่องมือชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน โดยแบ่งเป็น 6 หมวด 37 ตัวชี้วัด

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่ารายได้ของแรงงานนอกระบบในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่แล้วต่ำกว่า 20,000 บาท/คน/ปี ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่ 27 ใน 37 ตัวชี้วัด (รายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 20,000 บาท/คน/ปี) ไม่พอใจในความเป็นอยู่เมื่อเทียบรายได้กับชั่วโมงการทำงาน และจากการสังเกตของผู้ศึกษา ซึ่งได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษามานานกว่า 20 ปี กว่าร้อยละ 80 มีสังคมเป็นสังคมชนบทที่ขาดแคลนไปเกือบทุกอย่าง ส่วนที่เหลืออีกไม่ถึงร้อยละ 20 เป็นสังคมเมือง ที่คุณภาพชีวิตของประชาชนก็ไม่ดีมากไปกว่าสังคมชนบทสักเท่าไร ซึ่งสอดคล้องกับผลการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. ในปี 2545 ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในภาพรวมทั้งประเทศ จำนวน 7,305,239 ครอบครัว 67,359 หมู่บ้าน พบว่าประชาชนบรรลุเป้าหมายตามเกณฑ์ จปฐ. จำนวน 7 ตัวชี้วัดและไม่บรรลุเป้าหมาย จำนวน 30 ตัวชี้วัด และตัวชี้วัดที่ 27 ในเรื่องรายได้นี้ พบว่าไม่บรรลุเป้าหมายเป็นลำดับสองรองจากตัวชี้วัดที่ 23 คือ เด็กจบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี และไม่ได้เรียนต่อมัธยมปลายได้ฝึกอบรมด้านอาชีพ (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ; 2546)

ความต้องการ สังคมโลกในปัจจุบันมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จนตามแทบไม่ทัน การสื่อสารสามารถติดต่อกันได้อย่างฉับไวแม้แต่อยู่กับคนละซีกโลก ไม่ว่าจะสื่อสารกันด้วยเสียงหรือภาพหรือตัวอักษร ทำให้โลกในปัจจุบันเป็นยุคที่ไร้พรมแดน ประกอบกับ รัฐธรรมนูญไทยที่ใช้ในปัจจุบันนี้ ได้เปิดกว้างให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม กำหนดให้มีองค์กรอิสระที่คอยตรวจสอบการทำงานรัฐบาลมากมายหลายองค์กร ให้มีบริหารราชการบ้านเมืองที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล [Good Governance] โดยยึดหลักการ 6 หลัก คือ หลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ หลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักความคุ้มค่า หลักความรับผิดชอบ และสุดท้ายคือ หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีความสำคัญมาก มีพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พ.ศ. 2540 ที่เปิดกว้างให้ประชาชนขอข้อมูลจากภาครัฐได้ มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย การสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 เป็นต้น ระบบการบริหารการงานภาครัฐทุกอย่างเข้าสู่ระบบเปิด [Open System] รัฐบาลไม่สามารถปิดหูปิดตาประชาชนได้อีกต่อไป ยกเว้นเฉพาะความลับบางอย่างที่เปิดเผยไม่ได้เพราะจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศชาติ

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ประชาชน ผู้ใช้แรงงาน ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อย่างมากมาย รับรู้ความเป็นอยู่ของชนในชาติและของประเทศเพื่อนบ้าน เกิดการเปรียบเทียบ และหันมามองความเป็นอยู่ของตนเองในปัจจุบันว่ามีสภาพความเป็นอยู่เป็นอย่างไร มีความเป็นธรรมต่อตนเองและครอบครัวหรือไม่ จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดเมื่อนำมาประกอบกัน เป็นเหตุให้เกิดกระแสการเรียกร้องและขอความเป็นธรรมต่อภาครัฐ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเสมอภาค มีความเท่าเทียมกัน และจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองจากภาครัฐเท่าที่ควร

กล่าวโดยสรุปคือ ผลการศึกษาคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ คุณภาพชีวิตยังไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็น ยิ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน มีความต้องการได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน ต้องการเข้าระบบประกันสังคมเช่นแรงงานในระบบ ต้องการให้มีการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครอง ต้องการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาระดับฝีมือแรงงานเพื่อจะได้รับการค่าแรงเพิ่มขึ้น อันจะส่งผลกับรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นไปในอีกระดับหนึ่ง

ผลการศึกษา นี้ จะได้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการนำเสนอต่อรัฐบาล องค์กรเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับทางด้านแรงงานในการพิจารณาทิศทางแก้ไขต่อไป อาจจะเป็นการตรากฎหมาย กฎกระทรวงออกมาบังคับใช้ อันจะส่งผลให้แรงงานนอกระบบเหล่านี้ได้รับการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น บรรลุตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และท้ายที่สุดคือสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทางด้านผลผลิตทางการเกษตร ราคาตกต่ำ ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง หรือพืชไร่เกิดความเสียหายจากภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย วาตภัย ศัตรูพืช เป็นต้น
2. อัตราค่าตอบแทนต่ำ โดยเฉพาะผู้รับงานไปทำที่บ้านไม่สามารถต่อรองราคาได้ เนื่องจากมีการรับงานกันเป็นทอด กว่าจะถึงมือผู้รับงานไปทำที่บ้าน ก็ถูกกดค่าแรง และมีงานทำไม่ต่อเนื่อง
3. ขาดความรู้และทักษะฝีมือในการทำงาน ทำให้คุณภาพของงานต่ำ ไม่เข้าเกณฑ์มาตรฐานตามที่ผู้ว่าจ้างกำหนด
4. ขาดเงินทุนหมุนเวียน โดยเฉพาะการรับช่วงงาน เพราะต้องออกค่าใช้จ่ายไปก่อนเป็นค่าแรงงาน

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐบาลควรริบเร่งดำเนินการในการตรากฎหมายออกมาส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองแรงงานเหล่านี้ ให้มีหลักประกันในความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สมควรเป็นผู้ประกันตนตามกฎหมายประกันสังคมได้ และได้รับการคุ้มครองในเรื่องอัตราค่าจ้างและสวัสดิการในด้านต่าง ๆ
2. สนับสนุนเรื่องเงินทุนหมุนเวียน
3. พัฒนาระดับฝีมือแรงงาน เพื่อเพิ่มความรู้และทักษะให้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มาตรฐาน ซึ่งจะมีผลต่อรายได้ที่เพิ่มขึ้น
4. ฝึกอบรมให้มีความรู้ในด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ให้โอกาส

บทสรุปและข้อเสนอแนะนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจัย นำเสนอเป็นข้อมูลเบื้องต้นให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาตรากฎหมาย กฎกระทรวง เพื่อได้การคุ้มครองดูแลและพัฒนายกระดับฝีมือแรงงาน ยกกระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานเหล่านี้ให้ดีขึ้น แต่เนื่องจากระยะเวลาอันจำกัดในการทำวิจัย อาจจะได้ข้อมูลที่ไม่ครอบคลุมครบถ้วน ควรจะได้มีการทำวิจัยในเรื่องนี้ต่อไปในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพราะแรงงานนอกระบบเป็นกลุ่มแรงงานที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานและการพัฒนาประเทศ

บรรณานุกรม

พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ

2544. 10 แนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ : ความหมาย การวัด,
กรุงเทพฯ : เสมาธรรม

พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ

2540. ปฏิบัติการเหนือตำรา การวิจัยทางสังคม, กรุงเทพฯ : เสมาธรรม

พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ

2544. การวิจัยทางการบริหาร, เอกสารประกอบการสอนวิชา รศ. 602
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์

2544. การวิจัยประเมินผล : หลักการและกระบวนการ, กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.

สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงแรงงาน

2546. รายงานประจำปี 2545 กระทรวงแรงงาน
กรุงเทพฯ : หจก. บางกอกบลิ๊อค.

กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน

2546. สถานการณ์ตลาดแรงงาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไตรมาส 4 ปี 2545
กรุงเทพฯ : หจก. บางกอกบลิ๊อค.

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ

2541 ; สถิติเบื้องต้นสำหรับการวิจัยทางการบริหาร, กรุงเทพฯ : เสมาธรรม

สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดกาฬสินธุ์

2546 ; ข้อมูลผู้รับงานไปทำที่บ้าน จังหวัดกาฬสินธุ์, เอกสารพิมพ์เผยแพร่

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

2546 ; รายงาน คุณภาพชีวิตของคนไทย จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)
ปี 2545 , กรุงเทพฯ : บริษัท เอ ที เอ็น โปรดักชั่น จำกัด